

Leffateatteri ei vedä suomalaista

Aku Alanen

Elokuissa käyminen keskittyy suuriin keskuksiin. Helsingin keskustasta tosin virta on kääntynyt Vantaan suuntaan. Kotimainen elokuva houkuttelee katsojia syrjäseutujenkin teattereihin.

Suomalaiset ovat laiskoja elokuvissa kävijöitä. Asukaskohtaisia käyn-
tejä oli meillä selvästi eurooppalais-
ta keskitasoa vähemmän vuonna 2011. Suurimmat kävijämäärät asukasta kohden ovat perinteisesti olleet Irlannissa, Ranskassa ja Britanniassa. Vain Itä-Euroopan maissa käydään Suomea vähemmän elokuvateattereissa asukasta kohden.

Myös muihin Pohjoismaihin nähden erot ovat aika selkeitä: kävimme selvästi vähiten leffassa vuonna 2011 (Taulukko 1) kuten aiempinakin vuosina. Ja vaikka tämän vuoden alkupuoliskon katsojaluvut ennustavat koko vuodelle vuosituhannen parasta tulosta, pääsemme tällä ennätysvauhdillakin vain Portugalin tasolle länsieurooppalaisessa vertailussa.

Kotimaisuusaste parantunut

Kun tarkastellaan kotimaisen tuotannon osuutta elokuvien katsojista, Suomi on noussut hieman Euroopan keskitason paremmalla puolella. EU-maiden korkein kotimaisten elokuvien katsojaosuus elokuvateattereissa on perinteisesti ollut Ranskassa, jossa viime vuonna päästiin 42 prosenttiin tasolle. Myös Italiassa ja Britanniassa kotimainen tuotanto veti viime vuonna yli 30 prosenttia katsojista teattereihin.

Elokuissa käynnit / asukas 2011

Suomi	1,3
Ruotsi	1,7
Tanska	2,2
Norja	2,3

Lähde: European audiovisual observatory

Taulukko 1

Pohjoismaisessa vertailussa jäämme myös kotimaisuusasteen osalta heikoimmaksi maaksi (Taulukko 2). Jopa Norja, jossa kotimaiset elokuvat vielä 2000-luvun alussa saivat joinakin vuosina alle 10 prosentin katsoja-osuuksia, on kirinyt viime vuosina Suomen edelle.

Toki meilläkin kotimaiset elokuvat ovat selvästi kasvattaneet suosiotaan saavuttaen joinakin vuosina jopa neljänneksen osuuden katsojista. Ongelmana on, että huonoina vuosina osuus saattaa jäädä 15 prosentin tasolle, mikä laskee tietysti keskiarvoa. Kotimaisten elokuvien suosio onkin kulkenut aikamoista vuoristorataa viime vuosina. Se kertoo tietysti osin sattumasta mutta myös tarjonnan ja tason kapeudesta.

Kotimaisten elokuvien katsojaosuus, %

	2000–2011	2007–2011
Suomi	18,5	20,4
Ruotsi	22,1	23,1
Tanska	25,6	25,0
Norja	16,4	21,4

Lähde: Pohjoismaisten elokuväsäätöiden vuosiraportit 2006–2012

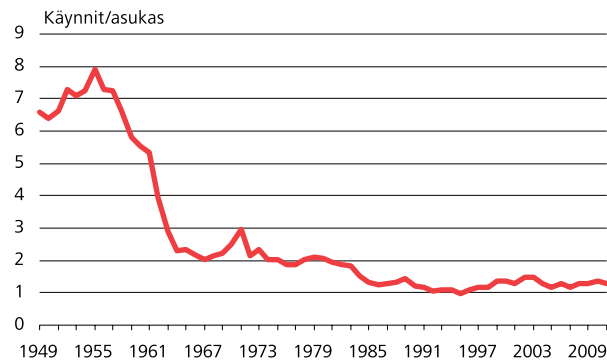
Taulukko 2

Pohjolan ykkönen kotimaisuusasteessa on perinteisesti ollut Tanska, vaikka on sielläkin ollut huonoja vuosia. Toisaalta Tanskassa on ainoana Pohjoismaana päästy joinakin vuosina yli 30 prosentin kotimaisuusasteeseen katsojaosuuksissa.

TV:n tulon jälkeen muutokset hitaita

Elokuissa käyminen on ollut Suomessa suhteellisen vakaalla, vaatimattomalla tasolla jo kolmisenkymmentä vuotta (Kuvio 1). Teatterikäyntien määrä asukasta kohti alkoi laskea merkittävästi 1960-luvun alussa. Pääsyyinä oli varmaankin television tulo, mutta myös kotimainen elokuvatuotanto oli kriisissä.

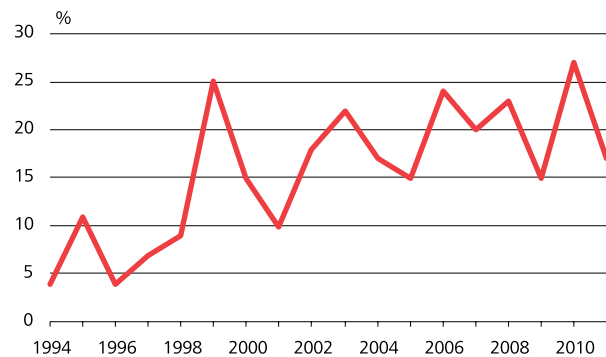
Elokuviissa käynnit asukasta kohden Suomessa 1949–2011

Lähde: Filmikamari

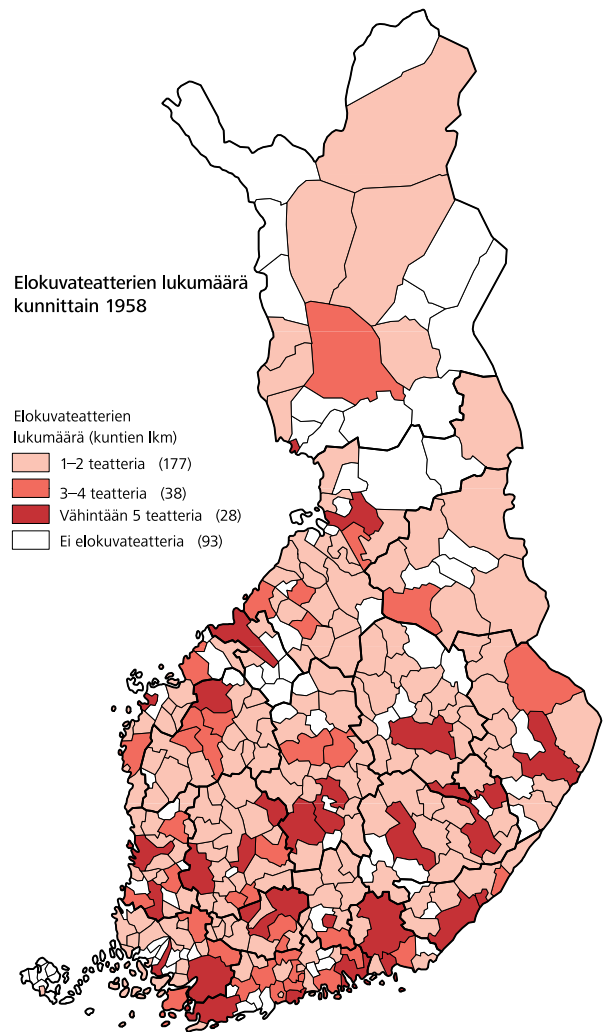
Kuvio 1

Kotimaisten elokuvien osuus katsojista 1994–2011

Lähde: Elokuvasäätiö

Kuvio 2

Vuoden 2012 aluerajat

Lähde: Filmikamari. Elokuvamiehen kalenteri 1958

Kartta 1

On merkillepantavaa, että televisio ilmestyi noihin aikoihin koteihin muullakin, mutta elokuvissa käymisen taso ei laskenut monissa muissa maissa yhtä alas kuin meillä. Syyt siis liittyvät television lisäksi laajempiin kulttuurisen ja yhteiskunnallisen käyttäytymisen muutoksiin meillä. Joissakin muissa kulttuurin lajesahan kuten kirjasto- tai teatterikäynneissä olemme edelleen hyvin aktiivisia kansainvälisessä vertailussa.

Vielä 1950-luvulla elokuvissakäynnejä oli 6–8 vuodessa asukasta kohden. Sen jälkeen televisio pikku hiljaa valloitti kodit. Silti koko 1970-luvun käyntiaktiiviteetti oli vielä selvästi nykytasoa korkeampi, yli kaksi kertaa asukasta kohden vuodessa.

Itse otaksun, että elokuvissa käynnin alamäkeä hidasti 1960- ja 1970-luvuilla yleinen yhteiskunnallinen aktiivisuus, mutta sen laannuttua tultiin nopeasti nykyiselle tasolle. Toki videoiden tulollakin lienee vaikutusta. Tilanne oli jo vuonna 1985 sama kuin nykyään, noin 1,3 käyntiä asukasta kohden vuodessa. Huonoimmillaan tilanne oli 1990-luvun alkupuolella, jolloin elokuvissakäynnejä oli hädin tuskin yksi vuodessa asukasta kohden. 1990-luvun lopulla käyntiaste hivenen parani.

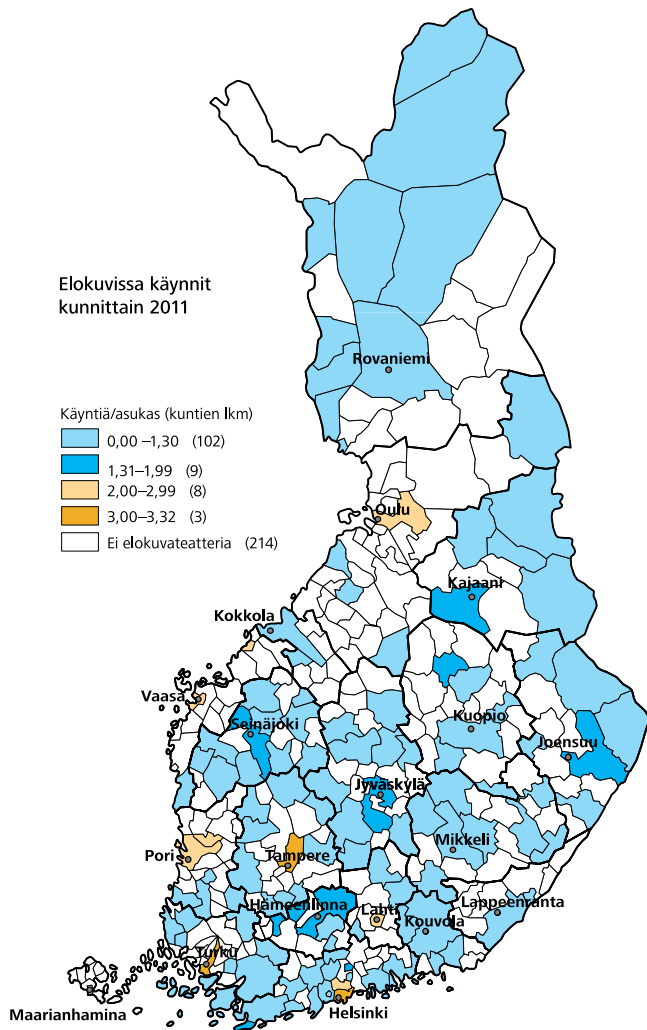
Yksiselitteistä yhteyttä kotimaisen tuotannon ja teatterissa käynnin aktiviteetin välillä ei vaikuta olleen (Kuvio 2). Toki jonkinlaista piristymistä on kokonaiskävijämäärissä havaittavissa kotimaisen eloku-

van hyvinä vuosina kuten 1999 ja 2010. Tällaisina vuosina kasvaa erityisesti pienempien paikkakuntien osuus katsojista ja vastaavasti suurempien osuus vähenee.

Myös tämän vuoden alkupuoliskolla kävijämäärän kasvuun näyttää liittyvän ohjelmiston korkea kotimaisuusaste.

Leffateatterit kadonneet kehyskunnista

Elokuviskäynnin vähentyminen on viime vuosikymmeninä vienyt lukuisilta paikkakunnilta teatterit kokonaan. Vuonna 1958 elokuvateattereiden määrä oli suurimmillaan. Kartalla 1 silloisten teattereiden määrät on esitetty nykyisen kuntajaotuksen mukaisesti. Teat-

Vuoden 2012 aluerajat
Lähde: Elokuvasäätiö

Kartta 2

tereita oli tiheästi. Kaakkois-Suomessa Imatralla oli kuusi teatteria, joissa kaikissa yli 200 istuinta. Nykyisen Kouvolan alueella oli 14 teatteria, Lappeenrannassa 9 ja Kotkassakin 11.

Helsingissä oli keskustassa tietysti lähes joka kadunkulmassa teatteri, kaikkiaan 65 kappaletta.

Maaltamuutto, Ruotsiin muutto mukaan lukien, oli television lisäksi tärkein tekijä teatteriverkoston alueellisessa harventumisessa. Teatteriverkosto alkoi pikkuhiljaa supistua, ja jo 1970-luvulla teattereiden määrä väheni noin puoleen 1950-luvun lopun huipusta.

Kartasta 2 näkyy, ettei esimerkiksi Turun ja Tampereen eikä Oulunkaan ympäristössä ole enää teatterikuntia. Niistä käydään alueen keskuksessa, mi-

kä myös osin selittää näiden kaupunkien suhteellisen suuren elokuvissa käynnin aktiviteetin.

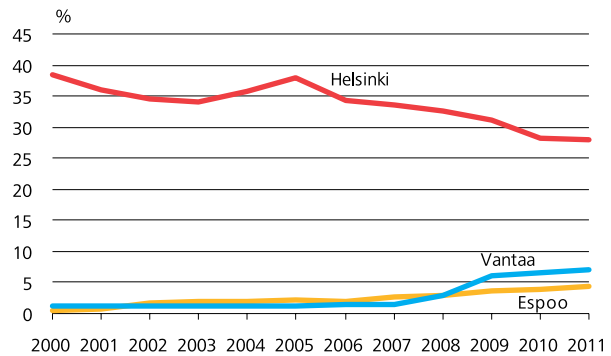
Vain Helsingissä, Tampereella ja Turussa oli vuonna 2011 vähintään kolme elokuvateatterissa käyntiä asukasta kohden (Kartta 2). Kahdeksassa kunnassa käyntejä oli vähintään kaksi, ja maan keskiarvon – 1,31 käyntikertaa asukasta kohden – ylitti lisäksi yhdeksän kuntaa. Lopuissa käyntejä oli vähemmän.

Helsingin osuus lasketut

Helsingin osuus elokuvissa käynneistä on laskenut selvästi erityisesti vuodesta 2005 lähtien (Kuvio 3). Helsingin osuus on jo alle 30 prosenttia.

Sen sijaan muun pääkaupunkiseu-

Pääkaupunkiseudun osuus elokuvissa käynneistä 2000–2011

Lähde: Elokuvasäätiö

Kuvio 3

dun osuus on vastaavasti kasvanut. Eri-tyisesti uusi Flamingo-teatteri Vantaalla on vetänyt katsojia ja varsinkin lapsiperheitä myös Vantaan ulkopuolelta. Vantaan osuus maan elokuvissa kävijöistä onkin kasvanut yhdestä prosentista yli seitsemään prosenttiin.

Muualla Suomessa Oulun merkitys on hieman kasvanut, sen osuus elokuvaväestöstä on nykyään yli 5 prosenttia. Samoin Turun rooli on vahvistunut, osuus katsojista on viime vuosina ollut yli 8 prosenttia. Tampere on silti pysytellyt Suomen kakkoskuntana noin 10 prosentin katsojaosuudellaan.

Kymmenen suurimman paikkakunnan osuus kaikista katsojista on kasvanut 2000-luvulla.

Suomessa oli vuonna 2011 kaikkiaan 122 kuntaa, joissa oli elokuvateatteri. Niistä tosin 11:ssä oli kävijöitä vuoden aikana alle 500. Kymmenessä teatterissa kävijöitä oli 500–1000. Ainakin nämä teatterit ovat vaaravyöhykkeessä lähivuosina, vaikka monilla pikkupaikkakunnilla teatterin pito onkin sivutoimista.

Kuntien, joissa on elokuvateatteri, määrä on pudonnut muutaman kunnan vuosivauhdilla. Lopettamisten taustalla ovat pääosin salien digitalisointivaatimukset. Saleja on digitalisoitu osin julkisen tuen varassa vuodesta 2006. Ilman digitalisointia teattereilla menisi joitain vielä huonommin. Kunnissa, joissa sitä ei jostain syystä kyetä tekemään, on teatteri kuolemassa pikku hiljaa pois. ■

Aina silloin tällöin putkahtaa esiin idea luoda Suomeen jollekin paikkakunnalle pienois-Hollywood. Hankkeita on ollut vuosien varrella esimerkiksi Nakkilassa ja Joensuussa.

Todellisuudessa Suomen ainoa elokuvatuotannon (elokuvien, tv-ohjelmien ja videoiden tuotanto) keskittymä on Helsingissä, jossa alan työvoimasta yli 70 prosenttia työskentelee (Taulukko 3). Liikevaihdosta syntyy pääkaupungissa toimivien yritysten toimesta jopa hieman enemmän. Toki osa tuotannosta kuvataan Helsingin ulkopuolella.

Helsingin asema ja suhteellinen osuus on elokuvan talouden eri sektoreilla pysynyt nykytasolla ainakin 1990-luvun alusta lähtien eli ajalta, jolta vertailukelpoisia tietoja on saatavilla. Elokuvien esittämisessä Helsingin osuus on toki laskenut, kuten edellisestä jutusta käy ilmi.

Tuotanto ja levitys keskittyvät Helsinkiin

Elokuvatuotannosta runsas 70 prosenttia keskittyy helsinkiläisiin yrityksiin ja toimipaikkoihin. Todellinen osuus oli vuonna 2010 jopa hieman suurempi kuin taulukossa 3 esitetään, koska joillakin tuotantoyrityksillä on muualla vain

postilaatikko varsinaisen toiminnan tapahtuessa Helsingissä.

Jälkituotannosta Helsingin osuus on ollut jopa lähes 90 prosenttia. Helsinkiläiset yritykset vastaavat myös elokuvien levityksestä ja maahantuonnista lähes 90-prosenttisesti.

Elokuvateattereiden toiminta sen sijaan on luonnollisesti jakautunut tasaisesti eri puolille maata.

Elokuva-alan talous Helsingissä 2010

		Määrä	%-osuus Suomesta
Tuotanto	Toimipaikat	387	49,2
	Henkilöstö	1 390	71,2
	Liikevaihto	151,2 milj. €	74,4
Jälkituotanto	Toimipaikat	42	64,6
	Henkilöstö	195	86,7
	Liikevaihto	17,1 milj. €	89,9
Levittäminen	Toimipaikat	19	57,6
	Henkilöstö	114	70,8
	Liikevaihto	110,1 milj. €	87,9
Esittäminen	Toimipaikat	8	8,6
	Henkilöstö	98,0	25,3
	Liikevaihto	19,5 milj. €	28,7

Lähde: Tilastokeskus

Taulukko 3

Eirassa isoin keskittymä

Elokuvatuotanto on Helsingissä keskittynyt paljolti Etelä- ja Keski-Helsinkiin. Nuo kaksi suuraluetta vastaavat yli 80 prosentista tuotantoyhtiöiden toiminnasta. Länsi-Helsingissä syntyy vajaa kymmenesosa tuotannosta.

Tilanne on ollut suuraluetasolla suurin piirtein samanlainen koko 2000-lu-

Suomen ainoa Hollywood

Suomenlinnaan sijoittuva kohtaaus tämän vuoden kotimaisesta elokuvasta
Kohta 18.

Elokvakuvaluotannon merkittävimmät alueet Helsingissä 2010

	Toimipaikat kpl	Henkilöstö kokoaikainen	Liikevaihto milj. euroa	Osuus koko kaupungista		
				Toimipaikat %	Henkilöstö %	Liikevaihto %
Eira	36	257,5	34,5	9,5	18,5	22,7
Ruoholahti	15	96,7	9,5	3,9	6,9	6,2
Lauttasaari	18	96,5	7,3	4,7	6,9	4,8
Länsi-Pasila	22	195,7	19,5	5,8	14,0	12,9
Sörnäinen	24	133,2	11,7	6,3	9,5	7,7
Kallio/Hakaniemi	25	46,8	3,5	6,6	3,4	2,3
Etu-Vallila	17	43,9	4,3	4,5	3,1	2,8

Lähde: Tilastokeskus

Taulukko 4

Elokvatuotanto maakunnissa 2010

	Toimipaikat lkm	Henkilöstö kokoaikainen	Liikevaihto milj. euroa	Osuus koko maasta		
				Toimipaikat %	Henkilöstö %	Liikevaihto %
Uusimaa	512	1 608	171	66,1	82,3	84,2
Pirkanmaa	69	84,3	8	8,8	4,3	3,9
Varsinais-Suomi	29	48,3	3,6	3,7	2,5	1,7
Pohjois-Pohjanmaa	25	47,9	2,9	3,2	2,5	1,4
Pohjois-Karjala	11	40,0	2,7	1,4	2,0	1,3
Pohjanmaa	21	23,8	2,2	2,7	1,2	1,1

Lähde: Tilastokeskus

Taulukossa on esitetty maakunnat, joiden liikevaihto-osuus ylittää yhden prosentin.

Taulukko 5

van alkupuolen, mutta yksittäisten postinumeroalueiden kesken on toki tapahtunut muutoksia.

Eira on ollut jo pitkään merkittävin yksittäinen tuotantoyhtiöiden kotialue (Taulukko 4). Mutta tuotantoa on lähes joka alueella Etelä-Helsingissä. Eiran suhteellinen osuus on kasvanut vuoden 2005 jälkeen, Ruoholahden puolestaan hivenen laskenut. Keskustassa oli aiemmin enemmänkin tuotantoyhtiöiden koptipaikkoja, mutta ei enää vuonna 2010.

Keski-Helsingissä Sörnäisten osuus tuotannossa on kasvanut, samoin Länsi-Pasilan erityisesti henkilöstön osalta. Länsi-Pasilan osuudessa kiinnostavinta on kuitenkin se, ettei siellä vastoin odotuksia ole enempää itsenäisiä tuotantoyhtiöitä. Aluehan on tv-lähetysten keskus.

Länsi-Helsingissä ainoa merkittävä alue vuonna 2010 oli Konala, jossa työskenteli yli viisi prosenttia helsinkiläisestä elokuvatuotannon henkilöstöstä. Samaa luokkaa oli alueen osuus myös liikevaihdosta.

Isot toimijat kaikki Helsingissä

Lähes kaikki elokuvatuotannon isot toimijat ovat Helsingistä. Kymmenestä suurimmasta tuotantoyhtiöstä vain yksi on

muodollisesti Helsingin ulkopuolelta, ja senkin toiminta tapahtuu käytännössä täysin yrityksen Helsingin toimipaikassa.

Kymmenen seuraavaksi suurimman joukkoon mahtuu samaten yksi ulkohelsinkiläinen yritys, jolla on myös toimipaikka Helsingissä. Samoin on laita suuruusjärjestyksessä sijoille 21–30 sijoittuvien joukossa. Vasta sijalta 35 lähtien alkaa esiintyä aidosti ulkohelsinkiläisiä toimijoita.

Helsinkiläiset yhtiöt kuuluvat suurimpien joukkoon kaikissa tuotantogereissä – niin pitkiä elokuvia, tv-ohjelmia tai mainoselokuvia tuottavissa kuin infrastruktuuriyrityksissäkin.

Kaikissa genreissä video-genreä lukuun ottamatta isoimmat tekijät ovat helsinkiläisiä. Synnä on sekin, että jos muualla sijaitseva tuotantoyhtiö alkaa menestyä, jossain vaiheessa se perustaa Helsinkiin vähintään sivutoimipisteen. Myöhemmin tämän osuus alkaa sitten kasvaa yrityksen sisällä.

Turku ja Oulu kasvussa, Tampere ja Joensuu laskussa

Sen lisäksi, että Helsinki on Suomen elokuvatuotannon ainoa keskus, Helsingin ympäristössä muualla Uudellamaal-

la tapahtuu noin kymmenesosa koko maan tuotannosta. Uudenmaan ulkopuolella on siis aika vähän tuotantoyrityksiä (Taulukko 5).

Isoin rooli Uudenmaan ulkopuolella on Pirkanmaalla. Siellä, lähinnä Tampereella, sijaitsee noin neljä prosenttia toiminnasta. Pirkanmaalla syntynyt alan liikevaihto tosin laski vuosina 2007–10 noin viidenneksellä.

Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla on tapahtunut pientä kasvua sekä absoluuttisella että suhteellisella tasolla. Samoin Pohjanmaan maakunta – siellä lähinnä Vaasan seutu – kuuluu hienoisin kasvajiin, vaikka määrällisesti alue on aika pieni tekijä elokuvatuotannossa.

Pohjois-Karjalan suhteellinen merkitys on ollut laskusuunnassa viime vuosina elokuvatuotannon liikevaihdon osalta. Sen sijaan maakunnassa on edelleen suhteellisen paljon alan työvoimaa. Resurssija olisi siis käytettävissä, jos tilanne lähtee paranemaan. ■

Lähteet:

Elokuvamiehen kalenteri 1959. Filmikamari.

Elokuvuvuosi 2011. Suomen Elokuvasäätiö.

European audiovisual observatory